

Islams forhold til andre religioner

Af Aminah Tønnsen, forfatter

1900-tallets despotiske regimer i nogle af de såkaldt islamiske lande har gjort det svært for vesterlændinge at tro på, at fredelig sameksistens mellem muslimer og ikke-muslimer er mulig. Løsningsmodellerne kan hentes i Koranen og i de første kontakter mellem jøder, kristne og muslimer i Arabien i begyndelsen af det 7. århundrede.

Første kontakter

Mekka har fra gammel tid været et vigtigt handelscentrum og karavane-knudepunkt, for her mødtes "røgelsesruten", der løb fra Syrien og sydpå langs det Røde Hav med en anden vigtig karavanerute, der løb fra Irak til Yemen. Mekkas betydning for området var så stor, at den yemenitiske statholder Abraha lod bygge en stor kirke i Sanaa i håb om at udkonkurrere Mekka som handelscentrum og pilgrims-mål. Da dette ikke lykkedes, sendte han i A.D. 570 sin hær mod Mekka for at jævne Ka'baen (der på dét tidspunkt husede et utal af hedenske guddomme) med jorden. Uvejr og en genstridig elefant førte dog til nederlag, og ydmyget vendte den yemenitiske hær tilbage til Sanaa (Koranen 105:1-5). Året kaldes "elefant-året", og det var nogle måneder før denne begivenhed, at Muhammad ibn Abdallah menes at være født.

Det fortælles, at Muhammad som ung karavanefører rejste til Syrien et par gange, hvor den kristne munk Bahîra skal have genkendt ham som den profet, hvis komme forudsiges i de gamle jødiske og kristne skrifter. Og da Muhammad i A.D. 610 som fyrreårig fik sin første åbenbaring (96:1-5), var det hustruen Khadijahs fætter, den kristne, skriftkyndige og højt respekterede Waraqa ibn Nawfal, der sagde god for Muhammad som den forjættede profet. På trods af de negative minder om de kristnes forsøg på at ødelægge Ka'baen, var det ikke desto mindre hos den kristne kong Negus i Abyssinien, at en lille flok på elleve muslimske mænd og fire kvinder o. A.D. 615 fandt ly for de hedenske mekkaneres ydmygelser, forfølgelse og tortur. Trods tiltagende forfølgelser sluttede ikke kun hedninge, men også kristne og jøder sig til islam (28:51-56) - i erkendelse af, at de åbenbaringer, som Profeten Muhammad modtog, udgjorde en naturlig forlængelse af deres egne skrifter.

Ahl al-Kitab

Ahl al-Kitab - Bogens el. Skriftens Folk, er den koranske betegnelse for dem, der har modtaget guddommelige skrifter: Jøder (al-yahud), kristne (an-nasara) og sabiere (al-sabiûn) (2:62, 5:72). Der hersker dog uenighed om, hvem disse sabiere var - muligvis er der tale om mandæerne, en gnostisk-jødisk-kristen sekt, der levede omkring Basra i Irak og havde deres lære nedskrevet i "Seths Skrifter". Et enkelt sted nævnes "de, der tror på Koranen, der følger de jødiske skrifter, sabierne og de kristne" sammen med magierne (al-madjus) - zoroasterne, der dog ikke hører til Skriftens Folk. Verset siger kun, at Gud på Dommedag vil dømme imellem disse forskellige trosretninger og polyteisterne (22:17). Zoroasterne er rent skattemæssigt skiftende blevet behandlet som Skriftens Folk og som polyteister. Der er ikke noget koransk forbud imod at omgås hverken Skriftens Folk eller hedninge - med mindre disse bespottet islam eller aktivt bekæmper den. Da gælder det om at imødegå det onde med noget, der er bedre. Så vil din fjende blive din mest fortrolige ven" (41:34). Hjælper det ikke, bør man ganske enkelt vende sig bort (4:140, 6:68, 60:9).

Pagtslutningernes æra

I A.D. 622 udvandrede hele den muslimske menighed fra Mekka til Medina. Profeten og hans tilhængere blev modtaget med åbne arme, idet man mente, at en udefra kommende ville være den rette til at bilægge de forskellige befolkningsgruppers indbyrdes stridigheder. En del af Medinas jøder konverterede til islam - nogle af dem bevarede dog den indre modstand imod islam. Det er hyklerne (al-munâfiqûn), der begynder at optræde i åbenbaringerne efter udvandringen (2:8-20, 3:118-120, 4:60-91).

For at holde sammen på de forskellige befolkningsgrupper fik Medina hvad der siden er blevet kaldt "verdens første nedskrevne forfatning". Den var naturligvis baseret på koranske principper og indeholdt syvogfyrre paragraffer.

* Ikke-muslimer blev sikret retten til at bevare og praktisere deres tro (2:256, 109:1-6).

* Ikke-muslimer blev sikret en vis grad af autonomi, idet de fortsat skulle være underlagt deres egne familie-, arve- og strafferetslige love (5:46-53).

* Jøder og muslimer skulle sammen opretholde ro og orden i byen og på lige fod bidrage til statens forsvar og dele et evt. krigsbytte, hvorfor også jøderne deltog i shûra-rådslagningerne (9:111, 22:39-41, 61:4).

Umar ibn al-Khattâb, sluttede i A.D. 638 en lignende pagt med Den anden kalif, de ikke-muslimske borgere i Jerusalem. I A.D. 628 indgik Profeten en pagt med munkene i Skt. Katharina-klosteret i Sinai-ørkenen, hvori det eksplicit stadfæstedes, at kirker ikke må nedrives for at give plads for moské- el. boligbyggeri for muslimer - og at den muslimske øvrighed skulle hjælpe de kristne økonomisk, dersom de manglede midler til f.eks. vedligeholdelse af kirker og klostre. Samtidig blev muslimerne advaret om strenge straffe, hvis de krænkede de kristnes rettigheder. Profeten sluttede freds- og ikke-angrebspagter med omkringliggende jødiske, kristne og hedenske stammer, og ved hans død A.D. 632 - ti år efter ankomsten til Medina - havde han skabt fred på hele den Arabiske Halvø. Mange af stammerne betragtede dog pagten som en personlig pagt med Muhammad, der automatisk ophørte ved dennes død. Den første kalif, Abu Bakr, måtte derfor bruge det meste af sin to-årige regeringsperiode til at føre de frafaldne tilbage i folden igen.

Ahl al-Dhimma

Ahl al-dhimma - beskyttede folk - er en ikke-koransk betegnelse for de ikke-muslimer, der er bosat i et overvejende muslimsk land og som betaler djizya: en "kompensation til gengæld for noget, man modtager" - og en måde at erklære sin loyalitet over for den muslimske øvrighed. Ordet forekommer kun et enkelt sted i Koranen (9:29). Ikke muslimske voksne mænd skulle betale djizya til den islamiske stat til gengæld for at være fritaget for militærtjeneste, for at de og deres familier kunne nyde den islamiske stats beskyttelse på lige fod med muslimske borgere.

Det ligger i begrebet 'an yain, at man skal "være i stand til" at betale. Derfor var djizya progressiv. Man kunne afregne kontant eller i naturalier, og mænd, der af en eller anden årsag var uarbejdsdygtige, eller så fattige, at de (jvf. 9:60) var anvist på økonomisk hjælp fra den muslimske øvrighed var fritaget for at betale djizya. Fritagelsen gjaldt også præster og munke, dersom de var anvist på almisser for at opretholde livet. Også ikke muslimske mænd, der valgte at gøre militærtjeneste på lige fod med de muslimske mænd, var fritaget for at betale djizya. Dette var tilfældet med bl.a. en kristen stamme i omegnen af Antiocha og én i det nordlige Persien. Deres mænd blev fritaget for at betale beskyttelsesskat for til gengæld at deltage i landets forsvar og få del i et evt. krigsbytte. Og de kristne indbyggere i Hydra betalte ingen skat til sultanen for til gengæld at stille 250 sømænd til rådighed for den tyrkiske flåde. Der er også eksempler på, at muslimske bønder i Egypten, der ikke ønskede at gå ind i hæren, har betalt djizya.

Nogle kritikere af islam mener, at djizya var ydmygende og et udtryk for, at ikke muslimer blev betragtet som andenrangs borgere. De glemmer helt, at ikke muslimer var fritaget for at betale zakât den 2,5% formueskat, som enhver voksen muslim (kvinde såvel som mand) er pligtig til at betale. Indkomstskat var et ukendt begreb på Profetens tid, så zakât indtægterne var grundlaget for statens finanser incl. socialforsorgen og forsvarsbudgettet, som alle borgere uanset religiøst tilhørsforhold nød godt af. Djizya kan måske bedst sammenlignes med vore dages militærnægter-tjeneste og et eksempel på, at alle borgere - majoritet såvel som minoriteter - skal yde deres bidrag til samfundet.

Ikke-muslimers retsstilling i en islamisk stat

Koranen forbyder - med henvisning til den ugudelige Farao (28:4) - en hersker at forskelsbehandle sine undersåtter. Alle skal sikres en retfærdig rettergang, og der må ikke dømmes til fordel for en bestemt befolkningsgruppe eller egne slægtninge (4:135, 16:90, 38:26). Statens affærer skal ordnes ved gensidig rådslagning (shûra) (42:36-39, 3:159). Muslimerne omtales intetsteds som ikke-muslimernes herrer og overmænd - men som Guds stedfortrædere på jorden og retsindige tjenere (38:21-26).

I Marokko sluttede den samlede befolkning på forbilledlig vis op omkring den daværende konge Muhammed V, da de franske koloniherrer forsøgte at så splid imellem berbere, jøder og arabere. Halvfjerdsernes oprør imod den daværende konge Hassan II blev ledet af en jøde - og hans kristne hustru gik forrest i kampen for at få løsladt politiske fanger og få landets mest berygtede og inhumane fængsel i Tazmamart jævnet med jorden. Jøder og kristne skal gives begrænset autonomi i en islamisk stat og mulighed for at følge deres respektive familie-, arve- og strafferetslige love (5:46-53). Dette praktiseres også i vore dage - i hvert fald på det familie- og arveretslige område - i lande som f.eks. Egypten, Irak, Jordan, Libanon, Marokko, Pakistan, Palæstina og Syrien.

Det er ukendt for mange, at et stort antal kvinder har regeret muslimske lande i kortere eller længere perioder - som f.eks. Subh, Dronningen af Cordoba. Hendes mand, kalif al-Hakam al-Muntasir, var mere interesseret i kunst og litteratur, så det var Subh, der - skønt hun var kristen - tog sig af statsanliggenderne. Hun regerede endog det muslimske Andalusien på vegne af sin mindreårige søn i hen ved 20 år efter sin mands død. I lande som Pakistan, Iran, Libanon og Indonesien er det ikke usædvanligt, at der i parlamentet også sidder repræsentanter for de religiøse mindretal.

Religionsfrihed og sameksistens

Jøder og kristne har også i vore dage frihed til at praktisere deres tro i de muslimske lande - så længe de ikke forstyrrer offentlig ro og orden, og så længe de ikke forsøger at hverve proselytter blandt muslimerne. Dette gælder også for de jødiske og kristne kvinder, der gifter sig med muslimske mænd. Det forventes dog som en selvfølge, at børnene i et blandet ægteskab opdrages i faderens tro. I tilfælde af skilsmisse er en jødisk eller kristen mor underlagt nøjagtig samme regler med hensyn til samkvem og forældremyndighed som hendes muslimske medsøstre. I det muslimske Andalusien blomstrede videnskab, kunst, digtning og arkitektur, og enkelte steder kunne man endog på forbilledlig vis enes om at bruge de samme bygninger til afholdelse af gudstjenester: muslimerne om fredagen, jøderne om lørdagen og de kristne om søndagen. Og da Isabella og Ferdinands inkquisition ramte landet i slutningen af 1400-tallet, flygtede mange jøder til Nordafrika sammen med deres muslimske naboer.

I århundreder har Østens og Vestens videnskabsmænd og kunstnere ladet sig inspirere af hinanden. Én af Europas største digtere i nyere tid, Johann Wolfgang von Goethe, hentede i sin alderdom

inspiration til sit hovedværk i Koranen og orientalsk litteratur. "Den vest-østlige divan" er en utrolig hyldest til Koranen og Profeten Muhammad, hvis lige næppe findes i anden vestlig litteratur. Og ca. hundrede år senere fandt Muhammad Iqbal - Østens største muslimske digter og filosof nogensinde - inspiration i Goethes vest-østlige divan til sin egen "Payam-i-Mashriq - Østens budskab". Wolfgang Amadeus Mozart hentede inspiration i orientalsk musik til "Bortførelsen fra Seraillet" - og for et par år siden skrev den egyptiske komponist Ahmed al Maghraby en vidunderlig Mozart-inspireret serenade "Mozart i-égyptien". Listen kunne fortsættes i det uendelige...

I de fleste muslimske lande findes der både kirker, synagoger og moskeer, og hvert trossamfund har sine egne begravelsespladser, beboelseskvarterer, markedspladser, indkøbscentre, skoler, helligdage og lukkelov - uden at der dog er vandtætte skotter mellem de forskellige befolkningsgrupper: man virker og lever i høj grad "sammen" - ikke blot "ved siden af hinanden".

Usuliyya - tilbage til rødderne

Det er ikke nemt at leve op til det koranske ideal, som ofte har måttet vige pladsen for ekstreme holdninger, magtbegær og snæversynethed. I disse år taler man om "tilbagevenden til rødderne og til sharí'aen" og om at "indføre et islamisk styre". Et sådant kan imidlertid ikke påtvinges eller indføres "oppefra", men vokser frem helt af sig selv, når hvert enkelt menneske - uanset hudfarve, sprog, køn, byrd eller tro - overholder Guds påbud om at gøre det gode og forhindre det onde (2:177, 3:104 & 110, 5:51).

40% af verdens muslimer lever i dag som mindretal i ikke-muslimske lande, hvilket nødvendigvis må vække til eftertanke. Og i de seneste 50 år er det da også blevet klart for flere og flere, at vi ikke længere kan være os selv nok, men er en del af det første og fremmeste fællesskab: menneskeheden, ummatan wahidatan (2:213, 10:19) - skabt af samme Gud, i indbyrdes afhængighed og forpligtelse - bundet af den samme sandhed, af fælles værdier og af en fælles fremtid (3:110, 4:1, 9:111, 35:39 & 45, 49:13). Det betyder, at det er nødvendigt at se Koranens budskab i lyset af de nye omstændigheder. Koranen er et budskab til menneskeheden og er derfor så rummelig, at dens lære kan tilpasses alle tider og alle omstændigheder uden at forøve vold imod dens kerne og ånd (4:170, 7:158, 21:107, 25:1, 34:28, 39:41, 81:27-29).

Dâr al-harb og dâr al-islâm

I de første århundreder efter Profetens død begyndte de retslærde at dele verden op i dâr al islâm (islams hus) og dâr al harb (krigens el. lovløshedens hus) (el. dâr al kufr - vantroens hus). Dâr al islâm er betegnelsen for de områder, hvortil religionen islam først brente sig, hvor muslimer ad åre kom til at udgøre det overvejende flertal, og hvor traditionel Islamisk Lov (sharí'a) var udgangspunkt for opretholdelse af lov og orden. Dâr al harb el. dâr al-kufr er betegnelsen for de områder, hvor muslimerne ikke havde frihed til at praktisere deres tro, og hvor det for dem var forbundet med livsfare at færdes, fordi de ikke nød statslig beskyttelse.

Siden middelalderen har en række lærde ment, at det var muslimers pligt at gøre dâr al harb til en del af dâr al islâm og har til det formål forvansket begrebet djihâd til at være offensivt i stedet for som oprindeligt i Koranen udelukkende at være defensivt. I en tid, hvor alle former for kommunikation er øget, hvor mennesker konstant er på flugt fra arbejdsløshed, hungersnød, forfølgelse og krig, og hvor ca. 40% af verdens muslimer lever og har frihed til at praktisere deres tro som minoriteter i områder, der traditionelt ikke er en del af dâr al islâm, er der vendt op og ned på alting.

Flere lærde har også ganske rigtigt påpeget, at befolkningerne i mange af de lande, der traditionelt tilhører dår al islâm i vore dage undertrykkes af magthaverne og ofte har langt ringere mulighed for at praktisere deres tro, end muslimer i f.eks. Europa, der traditionelt hørte til dår al harb. Termerne dår al harb og dår al islâm er ikke længere relevante. Man må snarere sige, at ALLE muslimer i dag ligesom Profeten og hans tilhængere før udvandringen til Medina lever i dår al da'wa i en verden, hvor menneskeheden som sådan skal kaldes til Gud og tro.

Flere veje til Gud

Også begreber som tro (imân) og vantro (kufr) må nødvendigvis nyfortolkes. Iflg. Koranen er det helt individuelle særkender, som individet kan veksle imellem (4:137) og som kan skiftevis svækkes og styrkes op igennem et langt livsforløb (33:22 23, 84:19). En troende (mu'min) defineres klart og tydeligt som én, der tror og handler derefter - ikke kun ved at fremsige trosbekendelsen og overholde de til troen hørende ritualer, men også ved at handle i forhold til den øvrige skabelse – uden dog at tilføre troen fremmede læresætninger. Tro kan ganske enkelt sammenfattes til: At tjene Gud ved at tjene skabelsen - i fuld tillid til, at Skaberen vil os det bedste (2:177, 8:2-4).

Tro (imân) er ganske personlig og inderlig. Troen defineres ikke som værende eksklusiv, eftersom enhver, der tror på Gud den Almægtige, himlenes og jordens skaber, og på et eller flere af de skrifter, Han har nedsendt, og handler i overensstemmelse dermed, ”intet har at frygte” (2:62, 5:72). Følgelig er en vantro (kâfir) én, der ikke opfylder de ovenstående kriterier: der ikke forretter bøn (107:5), der åbenlyst fornægter troen på Gud og Den yderste Dag, på englene, bøgerne og profeterne (109:1 6), der bespottes profeterne eller Gud (5:19 & 75 77, 13:32), der ikke giver ud af sine materielle og menneskelige ressourcer (dvs. ikke udviser medmenneskelig omsorg) (4:37, 90:8-20, 107:1 7), der forfølger andre (14:13), der hindrer andre i at dyrke Gud (4:167), der skader sig selv eller andre (4:168), der ikke bruger sit intellekt til gavn for sig selv og andre (2:170-171), der opgiver håbet og ikke er udholdende (12:87). Vantro (kufr) knytter sig således også ganske utvetydigt til det enkelte individ, hvilket bekræftes yderligere af de passager, der ganske klart siger, at der findes både troende og vantro jøder og kristne (2:105 & 146, 110, 113 & 199, 7:159).

Begrebernes betydning har imidlertid ikke kun for menigmand, men også for mange såkaldt lærde i tidens løb undergået en markant forandring/forvanskning fra at gælde det enkelte individ til at være et særkende for en hel specifik gruppe mennesker: De, der bekender sig til islam, omtales som troende - alle andre som vantro. En holdning, der er ganske uforenelig med Koranens centrale princip om det personlige ansvar (2:48 & 123, 6:164) og med de passager, der slår fast, at kun Gud alene er i stand til at se ind i menneskenes inderste og til at bedømme værdien af individets tro, intentioner og handlinger (10:61). Det tilkommer ikke menneskene at (for)dømme hinanden indbyrdes. Vi advares også imod at bruge vore ressourcer på at kives og strides om den rette udlægning af Skriften, for Gud vil på Dommedag vise os Sandheden (5:51, 42:10).

Alligevel er det ikke altid velset, at man gør opmærksom på disse skriftsteder. Mange opfatter pluralisme som en trussel imod deres identitet og hele fundament og reagerer med både fordømmelse og vrede. Men det er naturligvis også yderst bekvemt at skære en hel gruppe mennesker over én kam for så slipper man for at ransage sig selv, for at se sine egne ledere efter i sømmene og for at bekymre sig for ”de andres” ve og vel! Men det er ikke til at komme udenom: Koranen anerkender religiøs pluralisme.

Vidnesbyrd og dialog

Muslimer opfordres til at vidne om Koranens budskab (2:143, 22:78) - og samtidig respektere

medmenneskets fundamentale ret til at vælge en anden vej til Gud - eller helt afvise Guds vejledning, for ”der kan ikke være tvang i trosanliggender” (2:256). I 1900-tallet dukkede de første organiserede islamiske ”missions”-bevægelser op - et hidtil ukendt fænomen, men et ikke uventet svar på den omfattende kristne mission, der fandt sted parallelt med koloniherrernes indtog i det, de nedladende kaldte ”den tredje verden”.

Iflg. Koranen er hver enkelt troende et vidne (shahîd) - én, der ”kalder” til islam - til gudhengivelse i bredeste forstand. ”Kaldet” (da’wa) gælder alle mennesker - muslimer såvel som ikke-muslimer - og kan foregå på mange forskellige måder: Ved i hele sin adfærd at være et værdigt eksempel for islam el. ved at undervise el. på anden måde udbrede kendskabet til islam. Hvilken måde man end vælger, så gælder det om at henvende sig til andre på en høflig og respektfuld måde (3:64, 16:125, 29:46). Og dér ender muslimens opgave og ansvar. Han/hun skal vidne - ikke omvende (2:272, 3:20, 4:80, 6:66 & 104 & 107).

Det siger sig selv, at enhver, der lytter, har fuld frihed til enten at acceptere eller afvise budskabet (2:256, 18:29, 76:3, 109:1-6). Selv Profeten Muhammad blev gjort opmærksom på, at hvor gerne han end ville, ville han ikke være i stand til at kalde alle, han elskede, til troen (28:56). Profetens egen farbror, Abû Tâlib, der opfostrede ham efter at både hans forældre og farfar var døde, støttede ham lige indtil sin død i A.D. 619, men blev aldrig muslim. En anden farbror, Abû Lahab, var én af Profetens bitreste modstandere.

Muslimen skal være en slags fødselshjælp for at lede mennesker til Gud og tro. Hvadenten disse så genfinder deres barnetro eller vælger en anden, så har muslimen løst sin opgave. Den, der tager budskabet til sig, gavner sig selv - den, der afviser budskabet, skader ikke andre end sig selv (3:144 & 177, 17:15, 39:41, 47:32). Kun Gud kan omvende sjæle, og hvis Han havde villet, havde Han gjort menneskene til én eneste menighed (5:51, 6:35, 10:99-100). Mangfoldighed kendetegner Guds skabelse. Mangfoldighed er en gave - og en udfordring. Da’wa er også en invitation til fordomsfri dialog med anderledes-troende - dialog i fuld respekt for den andens ståsted - dialog uden skjult dagsorden. Ægte dialog forudsætter rodfæstethed i egen tro - og åbenhed over for andre. Dialog i respekt for den anden er vejen til harmonisk og frugtbar sameksistens mellem forskellige befolkningsgrupper.

Dialog med henblik på omvendelse skaber derimod utryghed og mistillid og er udtryk for manglende respekt for modpartens ståsted og integritet. Religionsfrihed og næstekærlighed bliver tomme floskler, hvis man ikke er parat til oprigtigt at respektere medmenneskets valg af religiøst tilhørsforhold.

Konklusion

Jøder, kristne og muslimer er alle ”Abrahams børn” og har del i den samme sandhed (2:62, 5:72, 13:39, 43:4). Man kan ikke være muslim uden at anerkende dette, for alle Guds profeter har prædikeret det samme budskab (2:136, 3:84, 4:-150-152, 42:13-15). Islam er en inklusiv tro par excellence. Menneskene er imidlertid både glemsomme, utaknemmelige og oprørske. Derfor har det været nødvendigt med mellemrum at sende profeter til de forskellige folkeslag. Profeten Muhammad er således den sidste profet i en lang række. Han er ”Profeternes segl” (33:40) - efter ham kommer der ikke flere profeter.

Det budskab, han fik åbenbaret via ærkeenglen Gabriel i årene A.D. 610-632 i Arabien, og som er nedfældet og bevaret i Koranen (al-Qur’ân), bekræfter (2:41, 3:3 & 50, 5:49-51, 10:37, 61:6),

supplerer og korrigerer (5:16) tidligere åbenbaringer (Moseloven (tawrât), Salmerne (zabûr) og Jesus' Evangelium (indjîl)) - ligesom det også ophæver eller lemper nogle af Moselovens forbud (7:157). Koranen er - efter muslimsk opfattelse - den endelige og evigtgyldige udformning af Guds vejledning til menneskeheden (5:16-18).

Koranen bekræfter menneskehedens énhed og lige værd på trods - og på tværs - af forskelle i tro, hudfarve, sprog, køn, kultur og byrd. Der er intet i Koranen/islam, der hindrer fredelig sameksistens mennesker imellem. Livet er ikke kun en gave, men også en opgave, en forpligtelse og et ansvar. Det kræver både modenhed og rummelighed at acceptere, at der er flere veje til Gud; men det er ikke desto mindre det, Koranen opfordrer til. Vor tids største udfordring er at vende tilbage til accept af og respekt for religiøs pluralisme. Man gør Gud lille, hvis man mener, at Han ikke kan acceptere flere veje til en plads ved Sin side.

Sig: "Oh Skriftens Folk! Lad os samles om vort fælles grundlag: Ikke at tilbede andre end Gud, ikke at tilskrive Gud partnere, og ikke at ophøje noget menneske til herre sammen med Gud." Hvis de vender sig bort, da sig: "Bær vidne, at vi er gudhengivne muslimer." (3:64)

Den, der er troende under udelukkelse af andre, har ikke forstået, hvad det vil sige at være troende - og har i sidste ende ikke forstået, hvad det vil sige at være menneske, og hvilken forpligtelse, det indebærer.

Kilder:

ANEES, ABEDIN & SARDAR: Christian-Muslim Relations. Yesterday, Today, Tomorrow. London 1991.

ARNOLD, T.W.: The Preaching of Islam. A History of the Propagation of the Muslim Faith. London 1935 & 1986.

ESACK, Farid: Qur'an, Liberation & Pluralism. Oxford 1997.

MUHIBBU-DIN, M.A.: Ahl Al-Kitab and Religious Minorities in the Islamic State. Journal of Muslim Minority Affairs, Vol.10, No.1, 2000, pp.111-127.

RAMADAN, Said: Islamic Law - its Scope and Equity. Geneva 1970.

RAMADAN, Tariq: To be a European Muslim. Leicester 1999.

THE ISLAMIC FOUNDATION: Christian Mission and Islamic Da'wah. 1982.

Koranhenviisningerne følger vers-nummereringen i A. Yusuf Alis engelske oversættelse.